

ПЕРЕВОДЫ, ИССЛЕДОВАНИЯ И КОММЕНТАРИИ
ИЗДАНИЯ И ПЕРЕВОДЫ

ЕВСЕВИЙ КЕСАРИЙСКИЙ
ТОЛКОВАНИЕ
НА 37-Й ПСАЛОМ
В ДРЕВНЕГРУЗИНСКОМ
ПЕРЕВОДЕ (ЧАСТЬ 1)

ИЗДАНИЕ ДРЕВНЕГРУЗИНСКОГО
ТЕКСТА И РУССКИЙ ПЕРЕВОД

Священник Сергей Ким

PhD in Philology
преподаватель кафедры филологии
Московской духовной академии
141300, Сергиев Посад, Троице-Сергиева Лавра, Академия
kimserge@gmail.com

Для цитирования: *Евсевий Кесарийский*. Толкование на 37-й псалом (часть 1) / критическое издание грузинского текста, перевод с грузинского, вводная статья, комментарии священника Сергея Кима // Библия и христианская древность. 2019. Т. 1. № 1. С. 15–38. doi: 10.31802/2658-4476-2019-1-1-15-38

Аннотация

УДК 22.07 (223.2)

Толкование Евсевия Кесарийского на 37-й псалом в греческом оригинале было исследовано автором настоящей статьи в рамках проекта по Александрийской и Антиохийской экзегезе при Берлинско-Бранденбургской академии наук¹ в 2017–2018 гг. По итогам исследования греческих рукописей было подготовлено новое критическое издание (в печати). Данная статья является продолжением работы над этим памятником и представляет читателю первую часть древнегрузинской версии Толкования на 37-й псалом и её русского перевода.

Ключевые слова: библейская экзегеза, Толкования на псалмы, Евсевий Кесарийский, перевод с древнегрузинского.

1 Проект «Die alexandrinische und antiochenische Bibelexegese in der Spätantike».

Евсевий Кесарийский († 339/340) составил «Толкование на псалмы», которое сохранилось в греческом оригинале фрагментарно. Полностью сохранились толкования на отдельные псалмы в составе экзегетического корпуса свт. Василия Великого, тогда как большое количество фрагментов толкований на псалмы под именем Евсевия дошло до нас в экзегетических катенах на псалмы.

Грузинский текст Толкования, как и в греческой письменности, включён в экзегетический корпус свт. Василия Великого. Перевод на древнегрузинский язык Толкования на 37-й псалом Евсевия Кесарийского — в составе сочинений свт. Василия Великого — был осуществлён преподобным Евфимием Афонским († 1024), основателем переводческой школы Иверского монастыря. Сведения о принадлежности перевода преподобному Евфимию сообщаются в «Житии преподобных Иоанна и Евфимия»², а также подтверждаются колофоном афонской рукописи Ivron georg. 33 (= A), f. 162v³.

Грузинский перевод издаётся впервые. П. Дж. Федвик (P. J. Fedwick) приводит список рукописей, в которых сохранился наш текст⁴; из них четыре являются довольно древними⁵:

- A Athon. Ivron georg. 33 (a. 1014), f. 88r–103v⁶ (no. X);
 НЦГР⁷ A-135 (a. 1035), f. 130r–141r (no. X);
 НЦГР A-927 (XII в.), f. 179v–185v (no. XXXIX);
- J Hier. georg. 139⁸ (XI–XII в.), f. 285v–302r.

- 2 См. недавний перевод «Жития»: *Martin-Hisard B. La Vie de Jean et Euthyme et le statut du monastère des Ibbères sur l'Athos // Revue des études byzantines. 1991. Vol. 49. P. 67–142, здесь 103 («Comme nous le disions, il traduit... les Enseignements de notre saint père, le grand Basile, le Commentaire des Psaumes, du même...»).*
- 3 См. текст колофона и французский перевод в каталоге: *Blake R. Catalogue des manuscrits géorgiens de la bibliothèque de la Laure d'Ivroun au Mont Athos // Revue de l'Orient chrétien. 1933–1934. Vol. IX (29). P. 158 [118].*
- 4 *Fedwick P. J. Bibliotheca Basiliana Universalis. A Study of the Manuscript Tradition, Translations and Editions of the Works of Basil of Caesarea. II. The Homiliae Morales, Hexaemeron, De litteris, with Additional Coverage of the Letters. Part two: Editions, Translations. Turnhout, 1996. P. 1176 (см. рукописи: h641, h642, h643, h644, h647, h649, h650, h652, h655, h656, h657, h659).*
- 5 Рукописи h642, h644, h647, h650, h652, h655, h656, h657 (по Федвику) являются списками XVII–XX вв., в силу этого ими можно пренебречь.
- 6 Мы исправляем сведения о нумерации листов. Федвик указывает ff. 83r–101v: см. *Fedwick P. J. Op. cit. Part one: Manuscripts. P. 194–195.*
- 7 Тбилиси, Национальный центр грузинских рукописей им. К. К. Кекелидзе.
- 8 В свободном доступе: <https://www.loc.gov/item/00271073343-jo>.

Мы издаем текст по двум рукописям — А и J, из которых А является, очевидно, прижизненной копией перевода преподобного Евфимия Афонского. В аппарате к критическому изданию древнегрузинского текста мы приводим колляцию с греческим оригиналом сочинения (под сиглом X).

| წმიდისა მამისა ჩუენისა ბასილისი თარგმანებაჲ ლ^წზ ფსალმუნისაჲ. PG 30, 81;
A 88r,
J 285v

სწავლაჲ აღსაარებისაჲ.

1. ფსალმუნი დავითისი, მოსაკსენებელად.

5 | წმიდათა წერილთა სიტყუანი დადგომად არიან წინაშე J 286r
 საყდარსა ქრისტესსა მხილებად ჩუენდა, რამეთუ იტყვს, ვითარმედ
 «გამხილო და წარმოვადგინნე წინაშე ჰირსა შენსა ცოდვანი შენნი». PG 30, 84
 აწ უკუე ვეკრძალნეთ და ფრთხილად ვისმინნეთ სიტყუანი იგი
 წერილისანი და მცნებათა | უფლისათა საქმით აღსრულებად
 10 ვისწრაფოთ, რამეთუ არა უწყით, რომელსა ჟამსა მოსლვად არს
 უფალი ჩუენი.

«უფალო, ნუ გულის-წყრომითა შენითა მამხილებ მე,
 ნუცა რისხვითა შენითა მსწავლი მე».

| შემსგავსებულად ამათ სიტყუათასა არს დაწყებაჲცა იგი A 88v
 15 მეექუსისა ფსალმუნისაჲ, და სხუანიცა იგი სიტყუანი მეექუსისანი
 შემსგავსებულნი და მახლობელნი ამისნი არიან. რამეთუ მეექუსესა
 შინა იტყოდა დამდაბლებასა ძუალთა მისთასა და სულისა მისისა
 სულ-თქუმათაგან დაშურომასა, და ვითარმედ «დავბანო მარადლე
 ცხედარი ჩემი-ო, ცრემლითა ჩემითა სარეცელი ჩემი დიავალტო» და
 20 შემდგომი ამისი. | ხოლო აჟავე მსგავსნი მისნი სიტყუანი არიან, J 286v
 რამეთუ იტყვს:

«არა არს კურნებაჲ ვორცთა ჩემთაჲ,
 და არა არს მშჯდობაჲ ძუალთა ჩემთაჲ ჰირისაგან ცოდვათა
 ჩემთაჲსა.

25 რამეთუ ურჩულოებანი ჩემნი აღმემატნეს თავსა ჩემსა»,

---

4 Ps. 37, 1 7 Ps. 49, 21 12/13 Ps. 37, 2 17 cf. Ps. 6, 3 17/18 cf. Ps. 6, 7
 18/19 Ps. 6, 7 22/25 Ps. 37, 4-5

---

3 აღსაარებისაჲ] აღსააბისაჲ (*sic!*) A 5 დადგომად] დადგრომად A 6 მხილებად
 ჩუენდა] *om. X* 7 წარმოვადგინნე] წარმოგიდგინნე J 8 ვისმინნეთ] *om. X* | იგი]
 ესე J 10 ჟამსა] ἢ ἡμέρα *add. X* 13 ნუცა] და *praem. J* 18 სულ-თქუმათაგან
 დაშურომასა] და შურომასა სულ-თქუმისაგან J 19 დიავალტო] დავალტვე J
 25 ურჩულოებანი] უშჯულოებანი J

**Святого отца нашего Василия
толкование на 37-й псалом**

Учение об исповедании

1. *Псалом Давида. В воспоминание (Пс. 37, 1)*⁹

Слова Святых Писаний будут стоять перед престолом Христа на осуждение нам, ибо Он говорит: *Обличу тебя и представлю пред лицом твоим грехи твои* (Пс. 49, 21), поэтому будем внимательны и с прилежанием послушаем слова Писания, а заповеди Господа поспешим исполнить делом, ибо мы не знаем, в какой час придёт Господь наш.

*Господи, не в ярости Твоей обличай меня
и не в гневе Твоем научи меня (Пс. 37, 2).*

Схоже с этими словами и начало шестого псалма; и другие слова шестого [псалма] также похожи и близки к этим [словам]. Так, в шестом [псалме] он говорил о том, что *сокрушились его кости* (Пс. 6, 3), о том, что *душа его утрудилась от воздыханий* (Пс. 6, 7), и еще: *Омою ежедневно ложе мое, слезами омочу постель мою* (Пс. 6, 7), и так далее. Также и здесь его слова схожи с теми, так как он говорит:

*Нет исцеления плоти моей,
нет мира костям моим от лица грехов моих,
ибо беззакония мои превзошли главу мою (Пс. 37, 5) —*

9 Здесь и далее русский текст библейских цитат адаптирован нами по переводу П. А. Юнгера.

და ამათნი მსგავსნი სიტყუანი, რომელთა იტყვს ყოველსავე ამას ფსალმუნსა შინა, რომელთა მიერ იგლოვს თვსთა ცოდვათა და სიგლახაკესა, რამეთუ იტყვს:

30 «დავგლახაკენ და ვმდაბლდი ფრიად და მარადღე მწუხარე ვიდოდუ».

არამედ მეექუსისა მის ზედა-წერილი ესრეთ იყო, | ვითარმედ A 89r
«დასასრულსა გალობად მერვისათვს, ფსალმუნი დავითისი», ხოლო ამას არა ესრეთ არს, არამედ ესე ოდენ თქუმულ არს, ვითარმედ «ფსალმუნი დავითისი მოსაცსენებელად». და სიტყუაჲ ესე თუ
35 «მოსაცსენებელად» მოგუაცსნებს ჩუენ ზედა-წერილსა მას მეექუსისასა, რადთა იყვნენ სიტყუანი ესე ამის ფსალმუნისანიცა დასასრულსა გალობად მერვისათვს. რამეთუ ამათ ყოველთა გულის-ვმის-საყოფელ არს დასასრული იგი, არამედ ვინაათგან ვიტყოდით რაჲ მეექუსისა ზედა-წერილისათვს, ვთქუთ მათისა
40 მოცსენებისათვს; | იყოს აქაცა მოსაცსენებელი მათი. J 287r

ხოლო მე ესრეთ ვიტყვ, ვითარმედ მრავალგზის და მრავალთა ადგილთა აუვარებიეს დავითს შეცოდებაჲ თვისი ღმრთისა მიმართ, და ესე ფსალმუნი უთქუამს თვსაგან მის ყოვლისაგან კიდე მოსაცსენებელად თვსთა ბრალთა, რადთა აქუნდეს იგი მას ჰირსა
45 შინა თვსსა და ივმარებდეს მას გალობად საკურნებელად სულისა თვსისა. და ვედრებასა შესწირავს ღმრთისა გარე-მიქცევად მისგან რისხვისა მის ცოდვილთათვს | განმზადებულისა, და მოწყალე A 89v
ჰყოფს სახიერსა მას უფალსა სიტყუათა მათ მიერ კეთილად აღსაარებისათა. ხოლო რომელ იტყვს, თუ «უფალო, ნუ გულის-წყრომითა შენითა მამხილებ მე», არა თუ მხილებისაგან ივლტის, არამედ გულის-წყრომით მხილებისაგან; და ვითარმედ «ნუცა რისხვითა შენითა მსწავლი მე», არა თუ სწავლასა გარე-მიაქცევს, არამედ თვნიერ | რისხვისა სწავლად ევედრების. ვითარცა PG 30, 85
50 მკურნალსა ვინ ეტყვნ, რომლისა ეგულებინ ცეცხლისა მიერ და

29/30 Ps. 37, 7 32 Ps. 6, 1 34 Ps. 37, 1 35 Ps. 37, 1 37 Ps. 6, 1 38 Ps. 6, 1
40 Ps. 37, 1 49/50 Ps. 37, 2 51/52 Ps. 37, 2

27/28 თვსთა – სიგლახაკესა] τὴν ἑαυτοῦ ταλαιπωρίαν X 28 რამეთუ იტყვს] Ταύτην γὰρ καὶ αὐτὸς τῆ λέξει κέχηται εἰπῶν X 29 ვმდაბლდი] დავმდაბლდი J 30 და] om. J 37 გალობად] καὶ ἐν ἡμοῖς X 38 გულის-ვმის-საყოფელ] გულის-ვმის-საყოფელი J 39 ვიტყოდით] ვიტყოდეთ J 42 აუვარებიეს] აღუვარებიეს J | ღმრთისა მიმართ] om. X 44 მას] მს A, მარადის J 48 მას] om. J 49 თუ] trsp. ante რომელ J 54 რომლისა] რომელსა J

и подобные этим словам, которые он произносит на протяжении всего этого псалма, когда оплакивает свои грехи и нищету и говорит:

*Я обнищал и смирился весьма
и весь день печальный ходил (Пс. 37, 7).*

Впрочем, надписание шестого [псалма] было следующим: *В конце, песнь о восьмом, псалом Давида* (Пс. 6, 1), а у данного [псалма] не так, а сказано только: *Псалом Давида, в воспоминание* (Пс. 37, 1). Это выражение: *в воспоминание* — приводит на ум надписание шестого [псалма], так что получается, что и всё, что сказано в этом псалме, тоже: *в конце, песнь о восьмом* (Пс. 6, 1). Это [слово] *конец* указывало на всё то, что [мы читаем сейчас], †но поскольку, когда мы говорили о надписании шестого [псалма], мы сказали уже о *воспоминании* об этом, пусть будет и здесь воспоминание об этом†¹⁰.

Впрочем, я говорю так потому, что много раз и во многих местах Давид исповедал своё прегрешение перед Богом; и этот псалом произнесен им наряду со всеми другими для напоминания о своих грехах, чтобы держать его на устах и прибегать к нему как к заклинанию для исцеления своей души. Он приносит Богу моление о том, чтобы Тот отвратил от него Свой гнев, уготованный для грешников, и умилоливляет благого Господа словами доброго исповедания. А то, что он говорит: *Господи, яростью Твоей не наказывай меня* (Пс. 37, 2), так это потому, что он убегает не от наказания, а от наказания с яростью. А [слова] *не с гневом Твоим научи меня* (Пс. 37, 2), [он произносит] не потому, что уклоняется от научения, а потому что просит о научении

10 Древнегрузинский текст не вполне вразумителен (между знаками *sguces*); греческий оригинал также представляется испорченным. Знаком *sgux †*, который также называют «мёртвым знаком», обозначают сильно испорченную, «мёртвую», фразу в её начале и в конце.

- 55 მახვლისა და მწარეთა წამალთა განკურნებად სენისა მის, ვითარმედ | «ნუ ცეცხლისა მიერ განმკურნებ და მახვლისა, არამედ სუბუქთა მიერ და ტკბილთა წამალთა». რამეთუ ესევითარი იგი არა კურნებასა გარე მიაქცევს, არამედ ტკივილსა მას წამალთა ფიცხელთასა. J 287v
- 60 ხოლო მრავალგზის თქუმულ არს, ვითარმედ «რისხვად» და «გულის-წყრომად ღმრთისაჲ», რომელსა წერილნი იტყვან, არა თუ ვნებათა მოასწავებენ (რამეთუ უცხო არს იგი ყოვლისაგან ვნებისა), არამედ სახედ იტყვს წერილი ამათ სიტყუათა, ვითარცა თუალთა იტყვს | ღმრთისათა და ყურთა და კელთა და თითთა და ფერკთა და სხუათა ასოთა, რომელი-იგი კაცთა გულის-ვმის-საყოფელად კეთილად თქუმულ არს უძღურებისათს ჩუენისა. ეგრეთვე უკუე სატანჯველთაცა, რომელნი საშჯელითა ღმრთისაჲთა მოიწევან ცოდვილთა ზედა, ვინაჲთგან საჭირველ და შემმუსრველ არიან მათდა, ამისთვს გამოსახვით, ვითარცა რისხვისაგან და გულის-წყრომისა მოსრულთა, იტყვს. ხოლო ამას გუასწავლის წმიდაჲ მოციქული, რამეთუ იტყვს: «სიფიცხლისაებრ შენისა და უნანელისა გულისა | დაიუნჯებ თავისა შენისა რისხვასა დღესა მას რისხვისა და გამოცხადებისა მართლ-მსაჯულობისა ღმრთისასა, რომელი მიაგებს თითოეულსა საქმეთა მათათაებრ». ვითარცა-იგი უკუეთუ ვინ რჩულისა მიერ კაცის-მკლველთათვს და ძვრის-მოქმედთა ბრძანებულსა სატანჯველსა «რისხვად» და «გულის-წყრომად» უწოდდეს, არა თუ რამეთუ ჭეშმარიტად რჩული განრისხნების, არამედ რომელი-იგი იტანჯვოდის რისხვად შეერაცხოს ტანჯვად იგი რჩულისამიერი. | და კუალად ტანჯვისა მომღებელნი ცოდვილთა ზედა ბოროტნი ეშმაკნი და ანგელოზნიცა ღმრთისანი ეგევითართა A 90r
- 65
70
75
80

71/74 Rom. 2, 5

55 განკურნებად| განკურნებაჲ J | სენისა| სენისაჲ J 56 განმკურნებ| მე add. J
57 არა| თუ add. J 58/59 წამალთა ფიცხელთასა| τὴν βίηθημάτων X
61 რომელსა – იტყვან| λέγοντες ἐν ταῖς θείαις γραφαῖς X 62 იგი| τὸ θεῖον X
65 რომელი-იგი| რომელ-იგი J 66 უძღურებისათს ჩუენისა| τῆ τῶν ἀκριβομένων ποιότητι X
70 იტყვს| იტყვან J | გუასწავლის| გუასწავებს J 71 სიფიცხლისაებრ| სიფიცხისაებრ J 74 მათათაებრ| მისთაებრ J 75 რჩულისა| შჯულისა J 77 რამეთუ| om. J | ჭეშმარიტად – განრისხნების| შჯული განმტკიცნების ჭეშმარიტად J განრისხნების| καὶ ὀργισμένους add. X 78 არამედ| რამეთუ რომელი add. J შეერაცხოს| შეერაცხების J 79 რჩულისამიერი| შჯულისამიერი J, in marg. A 80 ანგელოზნიცა| ἄγγελοι καὶ δαίμονες X | ეგევითართა| ესევითართა J

без гнева. Это то же самое, как если человек скажет врачу, который собирается лечить его болезнь при помощи огня, скальпеля и горьких лекарств: «Не лечи меня огнём и скальпелем, а [лечи] приятными и мягкими лекарствами». Такой человек отказывается не от лечения, а от страдания из-за болезненных лекарств.

Часто уже говорилось, что когда Писания упоминают о «гневе» и «ярости Божией», то они имеют в виду не пристрастное чувство (ибо [Бог] чужд всякому пристрастному чувству), но Писание произносит эти слова образно, так же, как оно говорит и об очах Божиих, ушах, руках, пальцах, ногах и других членах тела — всё это упоминается по нашей немощи для того, чтобы люди могли уразуметь добро. Подобно этому и о наказаниях, постигающих грешников по суду Божию, — поскольку они тяжелы и болезненны для них, — оно говорит, что они происходят из-за гнева и ярости. Об этом учит нас и святой апостол, когда говорит: *Из-за твоей жесткости и нераскаянного сердца ты сам себе собираешь гнев на день гнева и откровения праведного суда от Бога, Который воздаст каждому по делам его* (Рим. 2, 5–6). Как если бы кто-то назвал наказание, которое закон определяет для убийц и злодеев, «гневом» и «яростью» не потому, что закон действительно гневается, а потому, что человек, подвергающийся каре, воспринимает наказание от закона как гнев. Кроме того, и злые демоны, которые исполняют

საქმეთა ზედა განჩინებულნი «რისხვად» და «გულის-წყრომად»
 წოდებულ არიან. ეგრეთ თქუმულ არს სატანჯველთა მათთვის ათ
 სახეთა, რომელნი მეგვპტელთა ზედა მოიწინეს, ვითარმედ
 85 «*მიავლინა მათდა გულის-წყრომად რისხვისა მისისაჲ, მიავლინა*
მათდა კელითა ანგელოზისა მრისხანისაჲთა». ეგრეთვე «*მარჯუენე*
ღმრთისაჲ» თქუმულ არს | შეწევნაჲ, რომელი კეთილთა და J 288v
 სახიერთა ძალთა მიერ ღირსთა მათ მიეცემის.

ევედრების უკუე დავით, რაჲთა არა მრისხანეთა ძალთა მიერ
 მოვიდეს მხილებად მისი, არცა კელითა ანგელოზისა მრისხანისაჲთა
 90 განსწავლოს იგი, არამედ სიტყვთა ცხორებისაჲთა და სწავლითა
 ტკბილითა. და რაჲთა არა დამარხულ იქმნას ღღისათვის რისხვისა
 და გამოცხადებისა და მართლ-მსაჯულობისა ღმრთისა, არამედ
 რაჲთა აქავე უწინარეს განსლვისა მისისა სოფლით მიიღოს A 91r
 95 მისაგებელი თვისთა ცოდვათაჲ. და მიემთხვაცა თვისსა ვედრებასა,
 რამეთუ ვხედავთ, ვითარ მიიღო აქავე მისაგებელი ჭირთა მათ მიერ,
 რომელნი მოიწინეს მის ზედა, და კუალად რომელთა თვთ
 მოაწევდა თავსა თვისსა ზედა და სტანჯვიდა მას მარადის
 მოღუაწებითა და აღსაარებითა.

2. «*რამეთუ ისარნი შენნი მეცნეს მე*
 100 *და ამტკიცე ჩემ ზედა კელი შენი;*
არა არს კურნებაჲ ვორცთა ჩემთა ჰირისაგან რისხვისა შენისა,
არა არს მშვდობაჲ ძუალთა ჩემთა ჰირისაგან ცოდვათა ჩემთაჲსა».

| დიდი იგი მოღუაწე იობ, რომელმან მრავალ-სახენი J 289r
 განსაცდელნი თავს-ისხნა, არა უმეცარ იყო, თუ ვინაჲ მოიწინეს
 105 იგინი მის ზედა, ამისთვის იტყოდა, ვითარმედ «*ისარნი უფლისანი*
არიან | ვორცთა შინა ჩემთა, რომელთაჲ გულის-წყრომად სუამს PG 30, 88

84/85 Ps. 77, 49 99/102 Ps. 37, 3-4 105/107 Job 6, 4

81 საქმეთა – განჩინებულნი] *om. X 86* ღმრთისაჲ] ღმრთსა J 87 ღირსთა – მიეცემის]
 მიეცემის ღირსთა მათ J 89 კელითა] δι' ἀποστολῆς X | ანგელოზისა მრისხანისაჲთა]
 ἀγγέλων πονηρῶν X | ანგელოზისა] ანგელოზისაჲთა J | მრისხანისაჲთა] *s.l. manu*
recentiore J 91 ტკბილითა] ἀφελίμων X | რაჲთა] რომელ J | იქმნას] იქმნეს J
 92 და] *om. J 93* აქავე] καὶ κατὰ τὸν παρόντα βίον *add. X 94* თვისსა ვედრებასა] *trsp. J*
 ვედრებასა] τοῦ σκοποῦ X 95 ვხედავთ] φαίνεται X 96 რომელნი] რომელ J 97 თვისსა
 ზედა] *trsp. J* | მას] *om. J 100* ამტკიცე] დაამტკიცე J 101 კურნებაჲ] კურნება J
 104 არა] არაჲ J 106 რომელთაჲ] რომელთა J

наказание над грешниками, и ангелы Божии, назначенные для этой цели, получают наименование «гнева» и «ярости». Так, в [повествовании] о десяти язвах, наведённых на египтян, сказано: *Послал на них ярость гнева Его, послал её на них рукою злобных ангелов* (Пс. 77, 49). Подобно этому, «десницей Божией» называется то посещение, которое посылается к достойным посредством добрых и благих сил.

Итак, Давид умоляет о том, чтобы обличение пришло не посредством злобных сил и чтобы получить наказание *не рукою злобного ангела* (Пс. 77, 49), а через спасительные слова и мягкие наставления. А кроме того, он просит, чтобы [Бог] не откладывал *на день гнева и откровения и праведного суда Божия* (Рим. 2, 5), а даровал ему прощение за грехи уже здесь, до отшествия из этого мира. И он добился своего прощения, ибо мы видим, что он получил уже здесь кару посредством того, что с ним произошло, а также посредством того, что он сам причинял себе и терзал себя подвигами и исповеданиями.

2. *Потому что стрелы Твои вонзились в меня,
и Ты утвердил на мне руку Свою;
нет исцеления плоти моей перед лицом гнева Твоего,
нет мира костям моим перед лицом грехов моих.*

Великий подвижник Иов, подвергшийся разнообразным искушениям, не был в неведении о том, откуда это пришло к нему, поэтому он говорил: *Ибо стрелы Господни в теле моём; их ярость испивает кровь мою* (Иов 6, 4). И сей [Давид — С. К.] также говорит: *Стрелы Твои вонзились в меня, и Ты утвердил на мне руку Свою* (Пс. 37, 3). Иов упоминал о руке Господней и говорил: *Эта рука Господа коснулась меня* (Иов 19, 21), и демон также говорил Господу: *Простри руку Твою и коснись всего,*

სისხლსა ჩემსა». და ესეცა იტყვს, ვითარმედ «ისარნი შენნი მეცნეს მე და ამტკიცე ჩემ ზედა კელი შენი». და იობცა აცსენებდა კელსა უფლისასა და იტყოდა, ვითარმედ «კელი უფლისაა არს, რომელი შემომებნო მე», და ეშმაკი კუალად უფლისა მიმართ | იტყოდა, ვითარმედ «მიავლინე კელი შენი და შეახე ყოველივე, რაჲცა აქუს მას»; და კუალად: «მიავლინე კელი შენი და შეახე ჯორცთა მისთა და ძუალთა მისთა». არამედ სხუაჲ კელი იყო იგი, რომელი შეახებდა ჯორცთა მისთა და ჯორციელთა მონაგებთა; ხოლო აქა ვინათგან თვთ თავადი იგი სული დავითისი იყო მოუძღურებულ, ამისთვს სხუათა ისართა იტყვს მიახლებად მისა და სხუასა კელსა. და მევაგონებ, ვითარმედ «ისარნი» იგი, რომელთა აქა იტყვს, სიტყვერნი იყვნეს, | და უფრომსად თვთ სიტყუანი იგი ღმრთისანი, რომელნი უწერტდეს და ამხილებდეს სულსა მისსა და გონებასა მისსა სტანჯვიდეს, ვინათგან ესევეითარი იყო კაცი იგი და ესევეითარნი საქმენი დიდნი ღმრთისაგან მოეცნეს და მას ყოველსა ზედა მისცა თავი თვსი ბოროტსა საქმესა. და კუალად ნუუკუე თვთ ეშმაკსაცა და მისთა მათ განჯურვებულთა ისართა ვნებისათა, რომელთა გულის-თქუმად აღძრეს იგი ურიაჲს ცოლისა მიმართ, მათ იტყვს ისრად, რომელთათვს გუსწავლის მოციქული, ვითარმედ «აღიღეთ ყოვლად საჭირველი | ღმრთისაჲ, რაჲთა შეუძლოთ ისართა მათ უკეთურისათა განჯურვებულთა დაშრეკად». რამეთუ ესე ვინათგან უჭურველად იშოვა და ვერ წინა-აღუდგა განჯურვებულთა მათ უკეთურისა ისართა, ამისთვს იწყულა სული მისი გულის-თქუმისაგან, რომელ არს ისარი ეშმაკისაჲ.

და ვითარცა-იგი იობ წყლულეებასა მას ჯორცთასა (ვინათგან მიგულეებითა ღმრთისაჲთა იქმნეს), ამისთვს | «ისრად უფლისა»

A 91v

J 289v

A 92r

J 290r

107/108 Ps. 37, 3 109/110 Job 19, 21 111/112 Job 1, 11 112/113 Job 2, 5 117 Ps. 37, 3 126/127 Eph. 6, 13-16 132/133 Job 6, 4

107 და – იტყვს] Ὁ δὲ Δαβὶδ οὐ τὸ σῶμα πλῆγεις ὁμοίως τῷ ἴσβ, αὐτὴν δὲ τὴν ψυχὴν καιριαν τραμεις οὐχ ὁμοίως τῷ ἴσβ φάσκει· “Βέλη γάρ κυρίου ἐν τῷ σώματι μου εἰσι· ἄλλ’ X 108 ამტკიცე] დაამტკიცე J 109 და იტყოდა] λέγασ X 111/112 ყოველივე – შეახე] om. A 113 სხუაჲ] ἑτέρα πς ἦν χεῖρ καὶ ἑτερα βέλη X 116 მისა] მისსა J | კელსა] ἦφθαι αὐτοῖ add. X 118 და] om. J 121 მოეცნეს] მიენოყნეს J | მას] ამას J 124 ურიაჲს – მიმართ] ცოლისა მის მიმართ ურიაჲს J 125 გუსწავლის] გუასწავლის J | მოციქული] მოციქულიცა J 128 იშოვა] შოვა J და] om. J 130 რომელ – ეშმაკისაჲ] om. X 132 იქმნეს] იქმნენეს (sic!) J | უფლისა] ღმრთისა J

что он имеет (Иов 1, 11), и ещё: *Прости руку Твою и коснись плоти его и костей его* (Иов 2, 5). Но одна рука коснулась его плоти и его телесного имущества, а здесь, поскольку сама душа Давида изнемогала, он говорит, что к нему прикоснулись другие стрелы и другая рука. И я думаю, что упомянутые здесь «стрелы» были разумными и, скорее всего, это были слова Божии, терзавшие и обличавшие его душу, мучившие его разум из-за того, что он был таким великим мужем, получил такие великие вещи от Бога и при всём этом предал себя злему делу. А может быть, он имеет в виду и самого дьявола, и те *раскалённые стрелы* (Еф. 6, 16) страсти, которые разожгли в нём похоть к жене Урии; об этих стрелах учит нас и апостол: *Примите всеоружие Божие, дабы вы могли* (Еф. 6, 13) *угасить все раскалённые стрелы лукавого* (Еф. 6, 16). И поскольку он, оказавшись беззащитным, не смог противостоять *раскалённым стрелам лукавого* (Еф. 6, 13), постольку душу его пронзила похоть, которая и есть демонская стрела.

Подобно тому, как Иов назвал ранения плоти, — ведь они произошли по попущению Божию, — *стрелами Господними* (Иов 6, 4) и сказал:

135 უწოდა და თქუა, ვითარმედ «ისარნი უფლისანი არიან კორცთა შინა
 ჩემთა, რომელთა გულის-წყრომაჲ სუამს სისხლსა ჩემსა»; ეგრეთვე
 უკუე დავით აქა «ისრად უფლისა» თქუა, რამეთუ მიშუებიოთა
 უფლისაჲთა მძლე ექმნა მას ეშმაკი, რაჲთა ისწავოს და არა
 იტყოდის, ვითარმედ «არა შევიძრა მე უკუნისამდე». რამეთუ
 ვინაჲთგან მადლიოთა უფლისაჲთა ძლიერ იყო და ოდესმე აღზუავნა,
 ვითარცა იტყვს, ვითარმედ «მე ვთქუ განგებულებასა ჩემსა: არა
 140 შევიძრა მე უკუნისამდე». ამისთვის ღირსად მიეცა გამომცდელსა
 მას, რომელი შეეხო სულსა მისსა და დიდად უფროჲს | დააჭირვა მას A 92v
 ვიდრელა იობს. ხოლო სიტყუანი იგი მომაკსენებელნი მართლ-
 მსაჯულობისა მისისანი და სწავლაჲ იგი რისხვისა მის ცოდვილთა
 ზედა განშაადებულისაჲ, რომელნი-იგი | უმახვლეს არიან ისართა, PG 30, 89
 145 გონებასა მისსა უწერტდეს და სტანჯვიდეს და მოსწყლვიდეს მას
 მარადის. და ამისთვის ვინაჲთგან იტანჯებოდა და იწერტებოდა
 დავით ამათ ყოველთა კსენებისაგან და ამისთვის ევედრებოდა გარე-
 ასლვად | გულის-წყრომით მხილებისა და რისხვით სწავლისა, J 290v
 რამეთუ იტყოდა: «ნუ გულის-წყრიმიოთა შენითა მამხილებ მე,
 150 უფალო, ნუცა რისხვითა შენითა მსწავლი მე». რად? რამეთუ
 «ისარნი შენნი მეცნეს მე, რამეთუ ისართა მათ შენმიერთა მიიღეს
 გულის-წყრომაჲ და რისხვაჲ მათ თანა და მეცნეს მე და ფრიად
 მტანჯვენ, ამისთვის გევედრები, რაჲთა არა მოიწიოს კუალად
 სხუაჲცა რისხუაჲ და გულის-წყრომაჲ».

155 3. «რანეთუ ისარნი შენნი მეცნეს მე
 (ანუ ვითარცა სვნმახოს თარგმანა, ვითარმედ ისარნი შენნი
 განმეწონნეს მე),
 და დაამტკიცე | ჩემ ზედა კელი შენი». A 93r

160 ხოლო კელად უფლისა შეხებულად მისდა გულის-ვმა-ყავ იგივე,
 რომელი შეეხო იობსცა, რამეთუ ამან კელმან უფლისამან ყოველივე
 სახლი დავითისი ძირითურთ აღძრა, რომელ არს მიშუებაჲ მისი,
 რამეთუ პირ-მშოჲ იგი ძეთა მისთაჲ ამნონ დისა მიმართ თვისისა
 ტრფიალებითა აღძრა და აბესალომ აღავსო ძმისა მიმართ რისხვითა,

133/134 Job 6, 4 135 Ps. 37, 3 137 Ps. 29, 7 139/140 Ps. 29, 7 149/150 Ps. 37, 2
 151 Ps. 37, 3 155/158 Ps. 37, 3 156/157 Ps. 37, 3 (S)

134 გულის-წყრომაჲ] αὐτῶν add. X 135 უფლისა] ღმრთისა J 136 ისწავოს] ისწავოს J
 144 ისართა] ისართასა J 146 მარადის] მს A 147 გარე-ასლვად] გარე-ასლვად J
 158 დაამტკიცე] დაამტკიცე J 161 რომელ – მისი] om. X 163 აბესალომ] აბისალომ J

Стрелы Господни в теле моём; их ярость испивает кровь мою (Иов 6, 4), точно так же и Давид сказал здесь о «стрелах Господних», поскольку по поущению Господа демон ополчился против него, дабы он научился не говорить впредь: *Не подвигнусь во век* (Пс. 29, 7). Ведь из-за того, что его укрепляла благодать Господа, он некогда возгордился, так что сказал: *Аз рех в изобилии моем: «Не подвигнусь во век»* (Пс. 29, 7). По этой причине он заслуженно был предан искусителю, который коснулся его души и причинил ему намного больший вред, нежели Иову. А его слова — это памятка о его судебном процессе и урок о том гневе, который уготован грешникам; они острее, чем стрелы, они терзают разум, мучают и ранят его постоянно. Поэтому Давид, измученный и истерзанный воспоминанием обо всём этом, и умолял избавить его от обличения с яростью и от научения через гнев: *Не в ярости Твоей обличай меня и не в гневе Твоём научи меня* (Пс. 37, 2). Почему так? *Потому что стрелы Твои вонзились в меня*, стрелы Твои несут на себе ярость и гнев, они вонзились в меня и терзают меня, потому я умоляю тебя, чтобы больше не испытывать на себе ярости и гнева.

3. *Потому что стрелы Твои вонзились в меня*
(или, как перевёл Симмах, *пронзили меня*),
и Ты утвердил на мне руку Свою (Пс. 37, 3).

Под «рукой Господней», прикоснувшейся к нему, понимай ту же руку, что прикоснулась к Иову. Это та же рука Господня, что сотрясла весь дом Давида до оснований (то есть Его поущение), воспалила первенца из его детей, Амнона, похотью к своей сестре, исполнила

- 165 ვიდრემდის მოკლა მან ამნონ; და მერმე კუალად თვსსაცა მამასა ზედა აღდგა | და სხუანი იგი ყოველნი ბოროტნი, რომელნი მოიწინეს მის ზედა, ვითარცა წერილ არს, რომელნი-იგი მოაწინა მიშუებისა ღმრთისა კელმან. J 291r
- 170 იტყვს უკუე, ვითარმედ «კელი შენი შემომებო მე მრავალთა მათ განსაცდელთა მიერ; ამისთვს გევედრები, ნულარა მამხილებ მე სხვთა გულის-წყრომითა, ნუცა უძვრესითა რისხვითა მსწავლი მე». არა მისთვს ოდენ, არამედ შემდგომთაცა ამათთვს, რომელთა იტყვს, ვითარმედ «არა არს მშვდობაჲ ძუალთა ჩემთა პირისაგან ცოდვათა ჩემთაჲსა. რამეთუ მე პირველვე უსწრვე-ო და არა ველოდე სხვსა მიერ ტანჯვად | ვორცთა ჩემთა, არამედ მე თვთ წყლულებითა ბოროტითა ვტანჯე თავი ჩემი და ვორცნი ჩემნი, რომელთა მიერ ვქმენ ცოდვად, სატამჯველად მივეცი, რამეთუ ვჰქენჯნიდი თავსა ჩემსა და ვაჭირვებდი ყოვლითავე ჭირითა». ვითარცა-იგი სხუასაცა ადგილსა იტყოდა, ვითარმედ «დამდაბლდა მარხვითა სული ჩემი», და: «ვორცნი ჩემნი იწვალნეს ზეთითა», და: «დამავიწყდა მე ჰამად პური ჩემი, ვმითა კუნესისა ჩემისაჲთა | შემვმეს ვორცნი ჩემნი ძუალთა ჩემთა», და: «დავბანო მე მარადლე ცხედარი ჩემი, ცრემლითა ჩემითა სარეცელი ჩემი დავალტო». ეგრეთვე უკუე აქაცა იტყვს, ვითარმედ «არა არს კურნებაჲ ვორცთა ჩემთაჲ პირისაგან რისხვისა შენისა». ხოლო რისხვისა წილ აკვლა და სვნმახოს ესრეთ თარგმანეს: «პირისაგან მკსინვარებისა შენისა-ო». «რამეთუ მეყოფოდა-ო მკსინვარებაჲ იგი წმიდათა შენტა წერილთაჲ და შერისხვად იგი წინაწარმეტყუელისა შენისა ნათანისი, ამისთვს პირისაგან მკსინვარებისა შენისა ესრეთ ვტანჯე | თავი ჩემი, ვიდრელა იწყლნეს ვორცნი ჩემნი და ძუალთა ჩემთა თანა მშვდობაჲ არა იყო პირისაგან ცოდვათა ჩემთაჲსა (ამისთვს სვნმახოს ესრეთ თარგმნა, ვითარმედ | ცოდვათა ჩემთათვს-ო). A 93v J 291v A 94r PG 30, 92

«რამეთუ ურჩულოებანი ჩემნი აღმემატნეს თავსა ჩემსა,

172/173 Ps. 37, 4 178 Ps. 34, 13 179 Ps. 108, 24 179/181 Ps. 101, 5-6
181/182 Ps. 6, 7 183/184 Ps. 37, 4 185 Ps. 37, 4 (A) 188 Ps. 37, 4 (AS) 190 Ps. 37, 4
191 Ps. 37, 4 (S) 192/196 Ps. 37, 5-7

164 ვიდრემდის] ვითარმედ J 165 ბოროტნი] om. X 169 მე] om. J 172 ვითარმედ] Οὐκ ἔστιν ἴδιος ἐν τῇ σαρκί μου ἀπὸ προσώπου τῆς ὀργῆς σου add. X 175 ვტანჯე] ვტანჯე J 176 მივეცი] მივეც J 177 ვაჭირვებდი] ვათრვებდი J 178 იტყოდა] იტყვს J 181 მე] om. J 182 ცრემლითა] და praem. J 192 ურჩულოებანი] უშჯულოებანი J

и Авессалома ненавистью к брату, так что он убил Амнона, а потом восставила против собственного отца, и всё остальное зло, произошедшее с ним, как написано, его совершила рука Божьего попущения.

Он говорит: «Рука Твоя прикоснулась ко мне через разные искушения, поэтому прошу тебя, *больше не обличай меня в ярости и не наказывай меня с ещё более сильным гневом* (Пс. 37, 2). И он говорит не только это, но и то, что идёт далее: «*Нет мира костям моим от лица грехов моих* (Пс. 37, 4). Я, говорит он, заранее, не ожидая, что кто-то будет терзать моё тело извне, наказал себя сильной болью, и само тело моё, посредством которого я совершил грех, я предал на страдание, карая и наказывая себя различными наказаниями». Об этом же он говорил и в другом месте: *Я смирял постом душу мою* (Пс. 34, 13), и ещё: *Тело моё изменилось от [лишения] елєя* (Пс. 108, 24), и ещё: *Я забыл есть хлеб мой; от громкого стопа моего плоть моя прилипла к костям моим* (Пс. 101, 5–6), и ещё: *Каждый день омываю ложе моё, слезами моими орошаю постель мою* (Пс. 6, 7). То же он говорит и здесь: *Нет исцеления плоти моей от лица гнева Твоего* (Пс. 37, 4). Вместо перевода словом «гнев» и Акила, и Симмах перевели так: «От лица упрёка Твоего». Для меня достаточно было, говорит он, упрёка от Твоих святых Писаний и укора от Твоего пророка Нафана, поэтому я так и наказал себя *перед лицом Твоего упрёка*, так что страдала плоть моя и *не было мира костям моим перед лицом грехов моих* (вместо этого Симмах переводит «из-за грехов моих»).

Ибо беззакония мои превысили голову мою,

და მე ვითარცა ტვრთი მძიმე დამიმძიმდა ჩემ ზედა.

შეყროლდეს და დაღუპეს წყლოულებანი ჩემნი

195 პირისაგან უგუნურებისა ჩემისა;

დავგლახაკენ და დავმდაბლდი ფრიად.

| ვინაფთგან ესე ბოროტი ვქმენ-ო, ამისთვის დავგლახაკენ და J 292r
დავმდაბლდი ფრიად, და მარადღმ მწუხარე ვიდოდე». ხოლო ამათ

200 ვითარ-იგი თვთ სტანჯვიდა თავსა თვსსა, და არა ერთსა ოდენ
ცოდვასა აჩემებს თავსა თვსსა, არამედ მრავალთა და ესეზომთა,
რომელ შინაგანცა სულისა არა დაიფარვიან-ო, არამედ აღმემატნეს

A 94v

205 ყოველთასა და უფრომს სხუათასა, რაფთა აღესრულოს მის ზედა
სიტყუად იგი წერილისაჲ, ვითარმედ «მართალი შემასმენელ არნ
თავისა თვსისა», რამეთუ უსწრობდა ყოველსა კაცსა შემასმენელსა.

და შეასმენდა თავსა თვსსა და დაშჯიდა და მტერთა პირსა
დაუყოფდა, რაჟამს არღარაჲ აქუნ მათ, თუმცა რაფმე თქუეს მისთვის

210 უფრომსი. ხოლო სიტყუად ესე გუასწავლის ჩუენ, რაფთა არა
ვფარვიდეთ თვსთა ბოროტთა და გუეპყრენ | ცოდვანი, ვითარცა

J 292v

215 გუამისათა იყოს, უმეტესად განაფიცებებს სენსა მას, ხოლო რაჟამს
გარეთ კერძო გამოვიდეს და გამოცხადნეს სასოებასა სიმრთელისასა
მოსწავლებს; ეგრეთვე არს სული.

ვითარცა აჰა ესერა გუასწავლის დავით თავისა თვსა თვს:

«ვითარცა ტვრთი | მძიმე დამისძიმდა ჩემ ზედა». რამეთუ ცოდვანი,

A 95r

220 რომელ მოიწინეს მის ზედა, დამძიმებულ იყვნეს შინაგანსა მას

197/198 Ps. 37, 4 204 cf. Prov. 18, 17 206/207 Prov. 18, 17 219 Ps. 37, 5

193 მე] om. J 196 დავმდაბლდი] ἔας τέλους add. X 198 ფრიად] ἔας τέλους X
მარადღმ] მარადღე J 199 მოიწინეს] მის ზედა add. J 202 დაიფარვიან-ო] μὴ εἶσω
τοῦ σάματος λανθάνειν add. X | აღმემატნეს] აღმემატნეს J 203 ყოველთაგან]
ყოველთადა J 204 თვსისა] ἐν πρωτολογίᾳ καὶ X 205 და – სხუათასა] om. X 208 და
დაშჯიდა] om. X | პირსა] πᾶν ... στόμα X 209 რაფმე] რაჲ J 210 გუასწავლის]
გუასწავლებს J 212 ცოდვისაჲ] om. J X 214 შინა] om. J | სიღრმეთა] ასოთა J
218 ვითარცა – ესერა] Καὶ ἄλλο δὲ τι X | გუასწავლის] გუასწავლებს J 219 რამეთუ]
ხოლო J

*подобно тяжелому бремени отяготели на мне.
Засмердели и загнили раны мои
пред лицом безумия моего;
обнищал я и согнулся сильно (Пс. 37, 5–7).*

Из-за того что я совершил это зло, говорит он, из-за этого я *обнищал и согнулся сильно, и весь день печальный ходил* (Пс. 37, 7). Этими словами он открывает те страдания, которые его постигли, и то, как он мучил самого себя; и не один только грех он усваивает себе, а великие и многочисленные [грехи], которые он не скрывает в глубине души, которые *превысили его голову* (Пс. 37, 5) и которые известны всем. Итак, мы видим, что он сам был *обвинителем против себя* (Притч. 18, 17) перед всеми и даже больше, чем все другие люди, так что на нём исполняется слово: *Праведник — сам обвинитель против себя* (Притч. 18, 17), потому что он опережает любого человека-обвинителя. Он обвинял сам себя и осуждал и закрывал уста врагов, которым больше ничего не оставалось сказать. Слово учит нас не скрывать свои злые поступки и не держать грехи, словно черноту, и смрад греха в глубине души, так чтобы наш разум не осуждался ими изнутри. Как во время болезни тела, пока жар находится внутри, в глубине тела, болезнь будет только усиливаться, а когда он выходит и показывается на поверхности, тогда даёт надежду на выздоровление, — так же бывает и с душой.

И вот Давид сообщает нам о себе: *Подобно тяжелому бремени они отяготели на мне* (Пс. 37, 5). Грехи, которые случились с ним, тяготели

- გონებასა ზედა მისსა, ვიდრემდის ვერ ძალ-ედვა ტვრთვად მთავრობისა მისთჳს და პატიოსნებისა სულისა მისისა. რამეთუ რომელი-იგი არნ უნანელ და ფიცხელ სიფიცხლისაებრ მისისა და უნანელისა გულისა დაუნჯებს თავისა თჳსისა რისხვასა დღესა მას
- 225 რისხვისასა, რაჟამს დაჰრთავნ ცოდვასა ცოდვათა ზედა და აღაორძინებნ თჳსთა ბოროტთა: «რამეთუ ცოდვილი, რაჟამს მიიწიოს სიღრმესა ცოდვათასა, უგულუბელს ჰყოფს მათ»; ხოლო სული ერთ-გული და პატიოსანი დაღაცათუ ერთგზის ოდესმე J 293r
- 230 გონებაჲ მისი, ვიდრელა ვერ შემძლებელ არნ დუმილად და დაფარვად თჳსისა ბოროტისა. რამეთუ ნამეტავისაგან გულისა პირი იტყუნ. ამისთჳს ესეცა ვერ თავს-იდებდა დადუმებად მის ზედა მოწევნულთა მათ, არამედ იტყოდა, ვითარმედ «ვითარცა ტვრთი მძიმე დამიმძიმდეს ჩემ ზედა ურჩულოებანი ჩემნი»; | და კუალად A 95v
- 235 იტყუნ: «შეყროლდეს და დაღჳეს წყლულებანი ჩემნი პირისაგან უგუნურებისა ჩემისა». ხოლო «უგუნურებად» სახელ-სდებს უგუნურსა მას საქმესა, რამეთუ ცოდვაჲ უგუნურება არს და უგუნურებით იქმნების; რამეთუ სათნოებაჲ არს სიბრძნე და ყოველსავე საქმესა მისსა საქებელ და საწადელ ჰყოფს. და
- 240 სიმრთელე არიან ყოველნი სულისა საქმენი, რომელნი სიბრძნით იქმნებოდინ; უგუნურებაჲ კულა წყლულებითა და სენითა აღავსებს სულსა. არამედ ამისთჳსცა ყოველნი, რომელნი ცოდვათა შინა არიან და უხარის მათ ზედა და ტკბილ არს ცოდვაჲ | წინაშე J 293v
- 245 მათსა, მსგავს არიან ღორთა, რომელნი მწვრესა შინა გორვიდიან. ხოლო რომელი-იგი ერთგზის დაცემულ იყოს და კუალად აღმართებულ იყოს, საქმე იგი ცოდვისაჲ, ვითარცა საძაგელი და მყრალი და არა წმიდაჲ, სძაგს მას. ეგრეთ იყო დავითცა და სიმრთელისაგან სულიერთა მათ საცნობელთაჲსა აღიარებდა და

223/225 Rom. 2, 5 226/227 Prov. 18, 3 231/232 Matth. 12, 34 233/234 Ps. 37, 5
235/236 Ps. 37, 6

222 პატიოსნებისა] εὐψαμοσύνην X 223 სიფიცხლისაებრ] სიფიცხისაებრ J
225 ცოდვათა] ცოდვასა J 228 სული – და] om. X | დაღაცათუ] დაღაღაცათუ (sic) J
ოდესმე] om. J 229 შეუბრკუმეს] შეუბრკუმეს J 231 ნამეტავისაგან]
ნამეტნავისაგან J 234 ზედა] ἄλλοι δὲ, οὐ add. X | ურჩულოებანი] უმჯულოებანი J
235 შეყროლდეს და] om. X 237 საქმესა] ἐξ ἀφοσύνης γενόμενην add. X | ცოდვაჲ]
πᾶν praem. X | უგუნურება – და] om. X 238 რამეთუ] ხოლო J 239 საწადელ] ἄξια
add. X 240 ყოველნი სულისა] trsp. J 242 არამედ] om. J | ყოველნი] om. X
246 ცოდვისაჲ] om. X 248 სულიერთა – საცნობელთაჲსა] ὑψιὸς X

над его внутренним разумом, так что он не мог переносить их из-за благородства и достоинства своей души. Человек нераскаянный и жестокий из-за своей жестокости и нераскаянного сердца готовит себе гнев в день гнева (Рим. 2, 5), накапливая грех на грех и умножая своё зло: *Когда достигнет нечестивый до глубины грехов, не радит о них* (Притч. 18, 3), а душа искренняя и честная, даже если вдруг и поскользнётся однажды из-за диавола, тотчас его внутренний разум тяготится, так что не способен молчать и скрывать свой злой поступок. *Ибо от избытка сердца глаголют уста* (Мф. 12, 34). По этой причине и он не мог молчать о том, что случилось с ним, но сказал: *Подобно тяжёлому бремени отяготели на мне беззакония мои* (Пс. 37, 5), и ещё: *Засмердели и загнили раны мои пред лицом безумия моего* (Пс. 37, 6). Безумием он называет бездумный поступок, ведь грех — это неразумие и совершается по неразумию, тогда как добродетель — это мудрость, она делает любое действие достойным похвалы и подражания. А здоровье — это все действия души, которые совершаются с мудростью, тогда как неразумие наполняет душу ранами и болезнями. Поэтому все те, кто пребывает в грехах, радуются им и находят их приятными, такие люди похожи на свиней, катающихся в грязи. А для того, кто один раз поскользнулся, но потом опять встал, греховное деяние отвратительно как нечто мерзкое, зловонное и нечистое. Так и Давид благодаря здоровому душевному устройению исповедовался и говорил так: *Засмердели*

იტყოდა: «*შეყროლდეს და დაღპეს წყლოლებანი ჩემნი პირისაგან*
 250 *უგუნურებისა ჩემისა. | ვინათგან უკუე განმრავლდეს ცოდვანი* A 96r
ჩემნი, უზეშთაეს თავისა ჩემისა აღმმატნეს და დამძიმდეს ჩემ
ზედა და შეყროლდეს და დაღპეს; ამისთჳს მენება განკურნებაჲ
თავისა ჩემისაჲ და დავგალანაკენ და დავმდაბლდი ფრიად. და არა
 255 *ერთსა ოდენ დღესა და ერთსა ჟამსა, არამედ მარადლე მწუხარე*
ვიდოდე (ვითარცა სჳნმახოს თქუა, ვითარმედ «მჳუნვარედ
ვიქცეოდე»). და არა უწესო ვიყავ და არარად შემერაცხა ცოდვაჲ იგი,
 260 *არცა | ვმალლოდე, ვითარცა მეფე, რამეთუ არავის მსაჯულისა* J 294r
ქუეშე ვიყავ, არამედ შენისა შიშისათჳს და შენისა მკსინვარებისა
მარადლე მწუხარე ვიდოდე».
 (sequitur)

249/250 Ps. 37, 6 253 Ps. 37, 7 254/255 Ps. 37, 7 255/256 Ps. 37, 7 (S) 259 Ps. 37, 7

251 აღმმატნეს] აღმატნეს J | დამძიმდეს] დამიმძიმდეს J 254 ერთსა^ა] βραχίαν X
 255 მჳუნვარედ] მჳმუნვარე J 256 და² – იგი] ἐπὶ τῶν πεπραγμένων μοι X 257 მეფე]
 მეფჳ J 258 ქუეშე] ქუემჳ J 259 მარადლე] მარადლჳ J

и загнили раны мои пред лицом безумия моего (Пс. 37, 6). Оттого что умножились грехи мои, они поднялись выше моей головы и навалились на меня тяжестью, засмердели и загнили, потому я и захотел излечиться, и обнищал, и согнулся сильно (Пс. 37, 7). И не один день, и не один час, а *весь день печальный ходил* (Пс. 37, 7) (или, согласно Симмаху, «грустный бродил»). Я не оставался безразличным, и нисколько не забывал свой грех, и не превозносился из-за того, что я, как царь, не подлежу ни одному суду, но ради страха перед Тобой и из-за Твоего упрёка, *весь день я печальный ходил* (Пс. 37, 7).

Продолжение следует

Библиография

- Blake R.* Catalogue des manuscrits géorgiens de la bibliothèque de la Laure d'Iviron au Mont Athos // *Revue de l'Orient chrétien*. 1933–1934. Vol. IX (29). P. 114–271.
- Fedwick P. J.* Bibliotheca Basiliana Universalis. A Study of the Manuscript Tradition, Translations and Editions of the Works of Basil of Caesarea. II. The Homiliae Morales, Hexaameron, De litteris, with Additional Coverage of the Letters. Part two: Editions, Translations. Turnhout, 1996.
- Martin-Hisard B.* La Vie de Jean et Euthyme et le statut du monastère des Ibères sur l'Athos // *Revue des études byzantines*. 1991. Vol. 49. P. 67–142.

Eusebius of Caesarea. Commentary on Psalm 37 in the Old Georgian Version

A Critical Edition of the Old Georgian Text and Its Russian Translation. Part 1

Priest Sergii Kim

PhD in Philology

Lecturer of Philology Department of Moscow Theological Academy

Holy Trinity-St. Sergius Lavra, Sergiev Posad 141300, Russia

kimserge@gmail.com

For citation: “*Eusebius of Caesarea. Commentary on Psalm 37 in the Old Georgian Version*”. A Critical Edition of the Old Georgian Text and Its Russian Translation by Priest Sergii S. Kim. *Bible and Christian Antiquity*, vol. 1, no. 1, 2019, pp. 15–38. (In Russian) doi: 10.31802/2658-4476-2019-1-1-15-38

Abstract. The Greek original of the Commentary on Psalm 37 by Eusebius of Caesarea was studied by the author of the present contribution in the frame of the project «Die alexandrinische

und antiochenische Bibelexegese in der Spätantike» at the Berlin-Brandenburg Academy of Sciences in 2017–2018. The investigation of the Greek manuscripts led to a new critical edition of Eusebius' text (forthcoming). We conceive the present article as a continuation of our study on this text and offer the reader a first part of the critical edition of the hitherto inedited Old Georgian version of Eusebius' Commentary on Psalm 37 alongside its Russian translation.

Keywords: Biblical exegesis, Commentary on Psalms, Eusebius of Caesarea, Old Georgian.